

Séta a növényrendszertani gyűjteményben

Növényrendszertani gyűjtemény távolsága a jegypénztártól: 180 m

A Tornácosház mellől indulva a nagy térkép bal oldalán indulunk, és alig pár lépés után eljutunk egy nyílt, napsütötte, félkör alakú kertrészbe, ami hazánk legnagyobb szabadföldi rendszertani gyűjteménye. A XX. század derekán került kialakításra, közvetlenül a botanikus kert megalapítása után, egy

almáskert helyén. A másfél hektárnyi területen elhelyezkedő szabadtéri, rendszertani gyűjtemény a zárvatermő, virágos növényeket az évmilliók során kialakult, fejlődéstörténeti, rendszertani kapcsolataik szerint mutatja be, geometrikus ágyásokba rendezve. Fókuszpontja a dombtető, ahonnan több irányban is elindulhatunk felfedezni a különböző ágazatokba (körcikkekbe) rendezett növénycsaládok képviselőit. A több mint 80 családba tartozó 2500 növényfaj között órákat lehet eltölteni, tanulmányozva és gyönyörködve a növények sokféleségében. Tavasztól ősziig sorra színesednek a nagyrészt lágyszárú, kisebb részt cserjés növények, nyár végére pedig embermagasságnál nagyobbra nőnek a fészekvirágzatú növények, amelyek között számos ismerőst köszönhetünk: napraforgó, kokárdavirág, margaréta, kasvirág, kúpvirágok, őszirózsák, és még sokan mások. A körút szerűen a gyűjtemény derekán futó sétaút mentén (rokonsági viszonyoktól független) tematikus ágyások mellett haladunk el. Itt kapott helyet a falusi virágoskert, ami a „nagy mama kertjét” idézi meg, közkedvelt és közismert virágos dísznövényekkel. Pár lépéssel tovább már a gyógy- és fűszernövények, illetve különleges konyhakerti növények nagy ágyása mellett vagyunk, ahol édeskömény, menta, rozmarin, ruta, zsálya, körömvirág, levendula, hagymafélék, mángold és számos ismerős és ismeretlen növény, amiről olvashatunk a kihelyezett táblákon. Többféle tematikus sétánk is érinti a Növényrendszertani gyűjteményt, amik aztán tovább visznek bennünket a Kert többi gyűjteményébe. Ilyenek a Bibliai tanséta, a Hónap növényei tanséta vagy a Mesés növények, növényes mesék tanséta.

Nézzük meg részletesebben, hogy a tavaszi-kora nyári időszakban milyen látnivalókra számíthatunk.

Tavaszkora nyár

A tölgyek alól kibukkanva, a gyűjtemény legszélén, a keserűfűfélék ágyásánál kezdjük sétánkat. Az nagytermetű ázsiai rebarbara (*Rheum*) fajok április végén hozzák hatalmas leveleik fölé magasodó, kicsi fehér virágokból álló óriás bugavirágzatukat. A kerti rebarbarát nálunk is sokan termesztik. A keserűfűfélék környékén kisebb családok képviselőit tekinthetjük meg. Visszatérve a főútra, balfelől az ajakosvirágúak csalogatnak. A levendula és az orvosi zsálya szürkészöld bokrai egész évben feltűnnek, hisz' örökzöld, hamvas, illatos leveleiket télen sem hullatják le. Nyáron, az ágyás közepén magasló macskahere (*Phlomis tuberosa*) idézi fel képzeletünkben az egykori, jellegzetesen hazai löszpusztaerdők hangulatát. Az ajakosok mögött, a gyűjtemény szélén a tátikafélék ágyásában sok, szépségével vagy termetével feltűnő évelő növény hívogat. Kék virágú, alacsonyabb veronikák (*Veronica*), a jelentéktelenebb virágú görvélyfűvek (*Scrophularia*), s az embermagasságú, messzire sárgálló ökörfarkkórók (*Verbascum*) nálunk is őshonosak, a gazdagon képviselt bugatölcsérek (*Penstemon*) azonban észak-amerikai növények.

A domb irányában a tavaszutón szegfűfélék tarka együttese virít. Nagy, fehérén virágzó párnákban a molyhos madárhúrt (*Cerastium tomentosum*) látjuk. Igen találó angol elnevezése: "hó nyáron". Későbbi virágzású az évelő fehér virágú orvosi szappanfű (*Saponaria officinalis*), és a rózsaszínű-

bíborpiros enyveszegfű (*Viscaria vulgaris*).

A szegfűfélék ágysai felett az amerikai származású álkörmösfélék robusztus évelői tűnnek fel. A kínai álkörmös (*Phytolacca esculenta*) apró fehér virágai, rokonaihoz hasonlóan mutatós, hosszúkás virágzati fürtökbe tömörülnek. Elágazó, dús hajtásaival, nagy, feltűnő erezetű, ovális leveleivel mutatós növény. Nem igazi cserje, csak fásodó tövű évelő, telente hajtásai visszafagynak, s tavasszal hajt újra.

Felérkeztünk a dombra, és kitérül előttünk a gyűjtemény teljes panorámája. Itt a domb tetején a legősibb családok közül a borbolyaféléket mutatjuk be, a domb oldalán, körben pedig a boglárkaféléket. Kora tavasztól kezdve jól ismert növények nyílnak a háromszögletű ágysokban, hunyorok (*Helleborus*), héricsek (*Adonis*), haranglábak (*Aquilegia*), iszalagok (*Clematis*).

Térjünk vissza a főútvonalra a második sugárúton lefelé haladva. Jobbra egy kis ágyban a kőtörőfűfélék közül legkorábban a Közép- és Kelet-Ázsiai származású bőrlevelek (*Bergenia*) nyílnak. Vastag, húsos, terjedő gyöktörzsükkel, nagy, kerekded, bőrnemű, örökzöld leveleikkel ideális talajtakaró növények. Fehértől a sötét hússzínűig változó árnyalatú virágaik rövidebb, hosszabb tőkocsányú virágzatban tömörülnek. Őket követi tavasz derekán az Észak-Amerika nyugati részéről származó, fekete bogyótermésű aranyribiszke (*Ribes aureum*) virágba borulása. Kellemes illatú, aransárga virágaiért szívesen ültetik a kertekben is, s onnan néha veszélyesen kivadul.

A főútra kiérve érdemes megállni rövid időre. A túloldalon az érdeslevelűek kaptak helyet. Szórt állású, ép leveleik a szeplőlapuk (*Cerinth*) kivételével, érdes szőrzettel borítottak.

Gyűjteményünkben kora tavaszi képviselőjük a bársonyos tüdőfű (*Pulmonaria mollis*), nyáron többek között a szétterülő sárga virágú keleti báránypirosító (*Alkana orientalis*) nyílik.

A domb felől a grúz ködcserje (*Andrachne colchica*) és a közönséges kutyatejcsereje (*Flueggea suffruticosa*) egymás mellett adnak ízelítőt a kutyatejfélék változatos alakgazdagságából. A kutyatejek (*Euphorbia*) a növényvilág egyik leggazdagabb nemzetsége (több mint 2000 faj).

Tejnedves növények. "Viráguk" igazából egy bonyolult szerkezetű, átalakult, álernyős virágzat. Tavasszal a hazánkban mindenütt gyakori farkaskutyatej (*E. cyparissias*) nyílik, nyár közepén az egynyári dísznövényként ismert, fehér szegélyes virágzati fellelű jégvirág (*E. marginata*) alkot nagy foltot.

Továbbhaladva jobbra és balra a pillangósvirágúak képviselőit vizsgálhatjuk négy nagy ágyásban. Jellegzetességük a pillangós virág, melyben a két alsó szirm alkotja a csónakot, a két oldalsó az evező, s a középső nagy szirm a vitorla. Két másik családdal, a rendszerkert legkisebb ágysaiba telepített mimózafélékkel és lepényfafélékkel együtt, a hüvelyesek rendjébe tartozik. Közös jellemzőjük, hogy hüvelytermésük van, ezért több rendszerező egy családnak tekinti őket. Az ágyások közepére a terebélyesebb cserjék kerültek, zanótok (*Cytisus*), rekettyék (*Genista*), lednekfürtök (*Lespedeza*). A borsócserjék (*Caragana*) Kelet-Európában és Közép-Ázsiában honos lombhullató cserjék, ritkábban kisebb fák. Párosan szárnyalt levelük, és általában sárga pillangós viráguk van. Magyar nevüket borsóéhoz hasonló, de annál kisebb hüvelytermésükről kapták. Gyűjteményünkben több fajuk is megtalálható. A herebabok (*Thermopsis*) Észak-Amerikában és Kelet-Ázsiában őshonos, gyöktörzsos, bokrosodó, lágyszárú évelő növények, sárga árnyalatú virágaik felálló, laza fürtvirágzatba tömörülnek. Terebélyes évelő a sötétrózsaszín hosszúkás virágfürtű ragadós koldusfű (*Desmodium canadense*), és az észak-amerikai, liláskék virágú déli borsófűrt (*Baptisia australis*).

Térjünk vissza a főútra és haladjunk a rendszerkert középső ágazatának szélső ágysai felé. A rutafélék családjában szagos levelű növényeket találunk. A nálunk is őshonos, lágyszárú, pirosló virágú nagy ezerjófű (*Dictamnus albus*) és a mediterrán származású, fás szárú kerti ruta (*Ruta graveolens*) mirigyes leveleinek érintése egyaránt bőrgyulladást okozhat! Utóbbi aromás illatú, jellegzetes alakú leveleiről formázták a francia kártya treff színét.

Induljunk tovább a főúton, és tegyünk egy kis kitérőt a domb irányába. Előttünk a keresztesvirágúak nagy ágyása húzódik. Jellegzetes (keresztben álló, 4 csésze-, és 4 szirmlevelű) virágukból becő termés alakul ki. Nyáron a keleti szümcső (*Bunias orientalis*) nagy, fogas szélű, lándzsás levelei között nyíló sárga virágai magasodnak a többi növény fölé. Nagyon kell vigyáznunk vele, mert

gyöktörzsével gyorsan és nem kívánatos módon terjed.

A főút irányába, egy nagy tematikus elrendezésű ágyásban közismert és ritkább haszonnövényeink közül mutatunk be néhányat. A három, alacsony levendulasövénnel elválasztott részben, a gyógy-, fűszer-, és zöldségnövények között egész évben találunk érdekességeket.

A rendszerkert utolsó negyedéhez közeledve az egyszikűek birodalmába érünk. Induljunk el a pázsitfűvek ágyásai között a domb irányába. A domb oldalában elterülő liliomfélék ágyásában egész évben van látnivaló. Tavasszal a tulipánok (*Tulipa*), jácintok (*Hyacinthus*) kezdik a sort. Tavasz végén a lila virágú árnyékliliomok (*Hosta*), a fehérén virító jukkák (*Yucca*) és a jellegzetes kinézetű spárgák (*Asparagus*) között messzire sárgállnak a sásliliomok (*Hemerocallis*) magas, pompás virágai. A sásliliomokat az újabb rendszertani felfogás szerint külön családba sorolják. Élő növények, s földalatti vegetatív szaporító szervük nem hagyma, mint a liliomfélék többségéé, hanem koloncos gyökérszövet. A liliomfélék bal oldalán a nőszirmfélék jól ismert képviselőivel találkozhatunk. Míg a koratavasszal vagy ősszel nyíló, gumós sáfrányok (*Crocus*) virágaiban a lepellevelek egyformák, a többségében tavasszal és nyáron nyíló és gyöktörzsű nőszirmok (*Iris*) virágában a két lepelkör (3-3 lepellevél) különböző.

Kapcsolódó oldalak: Növényrendszertani gyűjtemény